

ВИСНОВОК

про наукову новизну,

теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Семерин Христини Дмитрівни

«Єврейський світ в українській малій прозі кінця XIX – перших десятиріч XX ст.: міфопоетика, імагологія, естетика»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальности 035 «Філологія»

Актуальність дослідження. Українці та євреї проживали поряд на території України впродовж сторіч. У першій третині XX століття велика єврейська громада існувала в Острозі. Це сусідство віддзеркалено в художній літературі, і сьогодні науковці повертають пам'ять про розмаїті сторінки українсько-єврейського життя. У сучасній україністиці активно вивчають імагологічні аспекти літератури й зображення інших культурних, етнічних і національних спільнот. Цей факт потверджують як класичні праці Дмитра Наливайка, Григорія Грабовича, Василя Будного, Світлани Кочерги та ін., академічні публікації (двотомник «Літературна компаративістика» за редакцією Дмитра Наливайка, тематичні випуски збірника «Волинь філологічна: текст і контекст»), так і регулярна поява нових праць і дисертацій з імагології (Заміни Алієвої, Вікторії Якимович, Ірини Пушурс, Ольги Ковальчук та ін.). В українській літературі кінця XIX – першої третини XX ст. віддзеркалено уявлення про поляків, китайців, ромів, німців, євреїв та інші народи.

Актуалізація жанрів короткої прози з кінця XIX й особливо на початку XX ст. і зміна фокусу уваги до особистості, психологічних аспектів людського життя, мотивацій складних виборів посприяли оновленню підходів до репрезентації *Інших* в українській літературі. Зокрема, змінено способи зображення євреїв у бік більшої емпатії, зменшено вплив упереджень і стереотипів. Різноманіття текстів малої прози на єврейські теми

й суспільний запит на осмислення літературної рецепції українсько-єврейських контактів і дражливих сторінок минулого спонукають досліджувати цю частину історії та спадщини української літератури. Це свідчить про **актуальність** дисертації «Єврейський світ в українській малій прозі кінця XIX – перших десятиріч XX ст.: міфопоетика, імагологія, естетика».

Дослідження Христини Семерин безпосередньо пов'язане з науково-дослідною темою кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія» «Проблематика ідентичності, пам'яті й етосу в українській літературі» (номер державної реєстрації 0119U103385).

Наукова новизна. Уважаємо, що наукова новизна дисертації Христини Семерин насамперед пов'язана з тим, що в українському літературознавстві назрів запит на всеохопне дослідження малої прози про євреїв, яке розширює науковий горизонт знань, закладений у фундаментальних працях Григорія Грабовича, Мирослава Шкандрія, Йоханана Петровського-Штерна.

Подані в дисертації положення, концептуальні засади, структура, постановка завдань та їх виконання, узагальнені висновки є результатом реалізації авторських ідей і самостійної наукової праці. Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що ця робота написана з використанням логічно поєднаних сучасних літературознавчих методологій, зокрема імагологічного та геопоетичних аналізів, міфоархетипної критики, гендерних студій, порівняльно-історичного методу тощо.

У дисертації обґрунтовано низку концептуальних положень, узагальнень і висновків, які відповідають критеріям наукової новизни, зокрема *вперше*:

- комплексно і предметно осмислено художнє зображення єврейського світу в українській прозі кінця XIX – перших десятиліть XX ст.;

- багатоаспектно розтлумачено єврейські образи, наявні в численних зразках текстів, які репрезентують жанр «малої прози», що досі перебував на маргінесах дослідницької практики (*уперше* введено до наукового обігу

маргінальні тексти галицької модерністської прози початку ХХ ст. і маловідомої малої прози, збереженої в архівах);

- простежено динаміку письменницької стратегії в зображенні єврейської спільноти та індивідуумів у художньому світі впродовж кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ ст., які позначені змінами імперсько-тоталітарної державницької політики країн, до складу яких тоді входила Україна;

- доведено цілісність концепту «єврейський світ» як утілення зв'язків етнічного образу з мітологічним претекстом, соціальною парадигмою та образами простору;

- окреслено типологію єврейських етноіміджів, які створюють строкату мапу українській літературі, та з'ясовано стереотипний компонент етнічного образу;

- систематизовано антропологічні (тілесні, гендерні, етнічні), культурологічні й просторові (міські й сільські топоси, образи єврейських хліборобських колоній, мережу єврейських місць української літератури та ін.) характеристики етнічного образу єврейського світу;

- проаналізовано соціальну парадигму короткої прози, сфокусованої на фактах минулого, знакових для єврейської історії та тяглості українсько-єврейських взаємин.

Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що в ній *удосконалено*:

- імагологічну інтерпретацію персонажів на прикладі різнобічних характеристик єврейських типів, зображення яких засвідчують як залежність від панівних стереотипів, так і подолання їх в авторській свідомості;

- аналіз тілесного дискурсу як один із елементів дослідження етнічного образу;

- гендерну характеристику представників чужого / іншого світу.

У дисертації *подальшого розвитку* набули:

- студії з єврейської теми в українській літературі ХІХ–ХХ ст.;

- критико-літературознавче осмислення біблійно-архетипних реценцій в національному письменстві;

- аналітичний і методологічний інструментарій літературознавчої інтерпретації етнонаціональних репрезентацій у художньому тексті;

- практика поширення та поглиблення імагологічних і геопоетичних напрямів досліджень, значення яких у сучасному українському літературознавстві постійно зростає.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, поданих на захист. Усі наукові результати достовірні та достатньо обґрунтовані, що підтверджують такі чинники:

- провідні тези та висновки дисертації апробовано на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях в Україні й за кордоном;

- основні положення дисертації викладено в шістьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та у двох іноземних збірниках (*Studia Polsko-Ukraińskie, Virtus*).

Дисертація охоплює багатовимірний підхід до дослідження теми з уведенням концепту «єврейський світ», який передбачає зв'язок усіх компонентів етнічного образу, систематизацію його міфоархетипних, антропологічних, суспільно-політичних і геопоетичних аспектів. Авторка продемонструвала потрібну для студіювання складної і чутливої теми коректність, літературознавчу й історичну компетентність.

Робота складається з п'яти розділів, які відповідають комплексному задуму й меті дослідження. Відзначаємо як перевагу дисертації тематизацію, яка дає змогу ввести кожен з аспектів у ширший літературний контекст. У першому теоретико-методологічному розділі сформульовано основні засади імагологічних і геопоетичних досліджень і студій єврейської теми в літературі. Авторка спирається на велику базу іноземних та українських досліджень. Другий розділ висвітлює біблійно-архетипні реценції як важливу частину літературного осмислення єврейського світу. У третьому, чи не найґрунтовнішому розділі, окреслено широку антропологічну перспективу єврейського світу в українській малій прозі; докладно розглянуто й

типологізовано єврейські етнічні образи, тілесні й гендерні характеристики, спектр просторових аспектів єврейського світу в українській малій прозі.

У дисертації проаналізовано панораму стереотипів у формуванні єврейських типажів і творення індивідуалізованих яскравих єврейських образів. Аналіз доповнено увагою до розмаїття суспільно-політичних явищ українсько-єврейського життя, які відобразила художня література. Їм присвячено четвертий розділ дисертації. Докладно виписано частину, присвячену репрезентації погромів у малій прозі. Дисертантка осмислює вплив суспільної реальності на формування єврейського образу, розглядаючи втручання імперії в життя колонізованих народів, освітню і внутрішню економічну політику, а також багатоаспектне мовне питання. В останньому розділі, зосередженому на єврейській топографії, авторка порушує проблему етнокультурних меж, досліджує сільські й міські топи та вплив дихотомії «місто – село» на зображення єврейського світу, а також перетин меж єврейського світу, який українські герої здійснюють під час подорожі.

Достовірність наукових результатів забезпечує використання широкого емпіричного матеріалу і ґрунтовної теоретичної бази, а також багатоаспектний, деталізований аналіз етнічного образу в повноті його репрезентацій і розлогі скрупульозні висновки. Проаналізовано більше ніж 130 художніх текстів, залучено інші зразки української літератури релевантного періоду й наукові контексти, як-от, літературу польсько-українсько-єврейського пограниччя. Наголосимо, що всі вказані в додатку тексти процитовано й розглянуто в дисертації.

Теоретичний фундамент роботи подано в бібліографії, масштаб якої доводить, що дисертантка врахувала наукові здобутки як вітчизняного та світового літературознавства, так і суміжних гуманітарних дисциплін. Варто відзначити скрупульозність спостережень, аналізу, переконливе обґрунтування висновків.

Наукове та практичне значення дисертації. *Наукове значення* дослідження полягає в розширенні візій України в дзеркалі художньої літератури як мультифронтиру, який є важливим викликом перед усіма народами, що особливо актуально з висоти першочергових проблем глобалізаційного сьогодення. Результати роботи можуть бути використані у науково-дослідній царині – для подальшого розроблення актуальних напрямів рецепції міжнаціональних проблем у художній літературі. *Практичне значення* дослідження вбачаємо в можливості застосовувати напрацювання дисертантки для підготовки спеціалізованих курсів із теорії й історії літератури кінця XIX – початку XX ст., наприклад, літературної антропології, яку викладають на кафедрі української мови і літератури Національного університету «Острозька академія», імагології, геопоетичних студій, лекцій і семінарів із тематики українсько-єврейських контактів. Результати дисертації будуть корисними для підготовки відповідної навчальної і навчально-довідкової літератури, а студентам філологічного й культурологічного фахів – у підготовці наукових робіт із відповідних тем.

Відповідність чинним вимогам щодо оформлення дисертації. Дисертацію написано з правильним уживанням літературознавчої, історичної та культурологічної термінології. Стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують їх доступне сприйняття. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить майже 300 позицій, вагоме місце в якому посідають праці, видані за кордоном і написані різними європейськими мовами. Зміст дисертації Христини Семерин «Єврейський світ в українській малій прозі кінця XIX – перших десятиріч XX ст.: міфопоетика, імагологія, естетика», повнота опублікування її результатів відповідає спеціальності 035 «Філологія».

ВИСНОВОК

Усі наукові результати, викладені в дисертації та винесені на захист, авторка отримала самостійно. Зміст дослідження відповідає задекларованій

меті, якої цілком досягнуто, поставлені наукові завдання виконано повністю. Анотація, структура й обсяг роботи відповідають установленим вимогам. У публікаціях здобувачки віддзеркалено основні положення роботи. Дослідження Христини Семерин «Єврейський світ в українській малій прозі кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ ст.: міфопоетика, імагологія, естетика» – це завершена праця, у якій здобуто нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують конкретне наукове завдання, яке має вагоме значення для розвитку сучасного літературознавства. Науковий рівень дисертації відповідає вимогам, викладеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Роботу Христини Семерин «Єврейський світ в українській малій прозі кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ ст.: міфопоетика, імагологія, естетика» рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Наукові результати дисертації Христини Семерин обговорено і схвалено на розширеному засіданні кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія» (протокол № 3 від 21 вересня 2023 року).

Голова засідання –

кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
української мови і літератури
Національного університету
«Острозька академія»

Віталій МАКСИМЧУК

ПІДПИС
ПІДТВЕРДЖУЮ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ «ОА»

